

Vart har handikappbegreppet tagit vägen i den nya klassifikationen?

Temaredaktören har ställt rubrikens fråga till Sonja Calais van Stokkom som är ansvarig för den svenska översättningen av ICD, som även har skrivit en egen artikel i detta nummer. Hon svaras så här:

Begreppet "handikapp" i ICIDH

I ICIDH definierades handikapp som "en olägenhet för en given individ och en följd av en funktionsbegränsning på organnivå eller en begränsning av förmåga på personnivå som inskränker eller hindrar fullföljande av en roll som är normal (beroende på ålder, kön, sociala och kulturella faktorer) för den personen".

Detta kan man jämföra med vårt sätt att tala om handikapp som ett relativt begrepp. Handikapp beror såväl av den enskilda personens funktionsbegränsningar och/eller begränsning av förmåga som av omgivningens förväntningar och utformning. Man uttrycker det ibland så här: En person som av fysiska eller psykiska skäl har betydande svårigheter i den dagliga livsföringen är handikappad. I denna beskrivning förutsätts att ett handikapp påverkas både av den enskildes livsvillkor och av samhällets utformning. Handikapp är inte en egenskap hos individen utan en situation i vilken individen har svårigheter.

Riktlinjer för revisionen

Vid det slutliga godkännandet av ICIDH 1993 tillfördes ett nytt förord som angav riktlinjerna för en revision - den revision som nu resulterat i ICF. Där säger man bl.a.: "En viktig uppgift i revisionsarbetet blir att klarlägga rollen för och sambandet mellan

miljöfaktorer i definitionen och utvecklingen av de olika aspekter som ICIDH inriktar sig på. Detta gäller särskilt - men ej enbart - handikappdimensionen"... "Handikappklassifikationen är en klassificering av situationer och ej av individer."... "Med hänsyn till den oro över sättet på vilket definitionen av handikapp har presenterats och tolkats läggs revisionsförslagen större tonvikt vid presentationen av handikapp som en beskrivning av de omständigheter individer möter och som ett resultat av samspelet mellan individens funktionsbegränsning eller begränsning av förmåga och den fysiska och sociala miljön. En viktig uppgift vid revisionen av ICIDH blir att förbättra presentationen av hur yttre faktorer inverkan avspeglas i ICIDH:s olika delar. Introduktionen måste betona miljöns betydelse tillsammans med rollen och samspelet mellan både individuella egenskaper och fysiska och sociala faktorer."

Resultatet av revisionen

Revisionen kom att av olika skäl helt ta bort begreppet handikapp ur klassifikationen! Genom att man i ICF utgår från positiva termer som funktioner, struktur, aktivitet, delaktighet och inte bara de negativa - funktionsnedsättningar, strukturavvikelse, aktivitetsbegränsningar och delaktighetsinskränkningar - så kan man kanske säga att begreppet "delaktighet" i ICF är en motsvarighet till "avsaknad av handikapp".

ICIDH	ICF
Funktionsbegränsning på organnivå	Kroppsfunktioner; funktionsnedsättning Kroppsstrukturer; strukturavvikelse
Begränsning av förmåga på personnivå	Aktiviteter; aktivitetsbegränsning på personnivå
Handikapp på social nivå	Delaktighet; delaktighetsinskränkning på social nivå

Den internationella handikapprörelsen har utmönstrat begreppet "handicap" och sagt att detta bara kan nyttjas i sammanhang av typ golfspel! Disability är ett mer accepterat begrepp och detta finns nu som paraplybegrepp i den reviderade klassifikationen och har översatts till "funktionshinder". Man kan dock konstatera att i vissa andra sammanhang kan "disability" även översättas med "handikapp".

Det svenska relativa handikappbegreppet har betytt mycket för utvecklingen av handikappolitiken men vi använder inte begreppet handikapp konsekvent på detta sätt. Vi använder inte begreppet på ett sådant sätt att det alltid betecknar en situation och inte en personlig egenskap. I övrigt är själva ordet inte oanvändbart på svenska men det borde begränsas till ordsammansättningar som t.ex. handikappolitik, handikappvetenskap, handikappföreningar men undvikas som ett fristående epitet.

Överensstämmelsen mellan vissa begrepp i den nya och den gamla klassifikationen framgår av uppställningen i ovanstående tabell. Det finns alltså en grundläggande överensstämmelse mellan begreppen i de två klassifikationerna med den viktiga skillnaden att man har den positiva utgångspunkten i dimensionerna i ICF.

Hjälpmedel är omgivningsfaktorer

ICF har ju också tillfogat en förteckning av omgivningsfaktorer. ICF utgår från att man på samtliga de tre ovannämnda nivåerna kan studera vilka hindrande och underlättande faktorer som finns i omgivningen.

Bland underlättande faktorer finns naturligtvis även hjälpmedel. Eftersom ICF förutsätter att omgivningsfaktorer inverkar på samtliga tre nivåer så kan det när det gäller hjälpmedel vara av intresse att skilja på situationer när man utvecklar, ordinerar etc. hjälpmedel för att förbättra kroppsfunktioner/minska funktionsnedsättningar, när man inriktar sig på hjälpmedel för att förbättra eller möjliggöra aktiviteter respektive minska aktivitetsbegränsningar och när hjälpmedel är inriktade på att möjliggöra delaktighet och minska delaktighetsinskränkningar.

I medicinsk verksamhet är man ofta mest inriktad på att "bota" på kroppsnivå eller "rehabilitera" på aktivitetsnivå men ytterst är det ju "delaktighet och jämlikhet" som är målet sett i ett medborgarperspektiv.

Sonja Calais van Stokkom